

FOISOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 24.

Sibiu 18 Noembrie 1876.

Anul I.

Apare la doue săptămâni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

Interesul multilateral este o recerintă etică în educațiune.

Interesul nemijlocit pentru a 'și ajunge scopul pedagogic trebuie să fie multilateral. Prin aceasta vom să zicem, că nu este destul a deștepta prin învățământ interesul numai la un singur object. Dacă spiritul omului este accesibil pentru diferite lucruri și capabil a le cuprinde, trebuie să lucrăm prin învățământ ca să nu rămână în spirit nici un loc gol.

Intreg spiritul trebuie ocupat. Mulțimea cunoștințelor lărgesce sfera cugetării; din contră cunoștințele marginite numai prelângă un object fac pre om unilateral.

Un cap mărginit se știe afla numai într'o anumită sferă și dacă 'l ai scos din ceea ce știe el, își perde cumpătul și ecuilibrul moral, este predomnit de patimi și capricii. Cunoștințele multilaterale își țin una alteia cumpena și spiritul nu alunecă în unilateralitate.

Omul așa este făcut, ca totdeauna să aibă ceva de cugetat, să aibă ceva ce să-i ocupe spiritul seu; îndată, ce nu 'l ocupă nimic, caută a și afla ceva și dacă cunoștințele nu-i determină direcțiunea, pentru că ele i lipsesc, el mai de multeori nimeresce și face ce este mai reu. În modul acesta se adevărește că neocupația este începutul tuturor relelor. De toate aceste 'l scutesc însă cunoștințele și respective interesul multilateral. Interesul multilateral ca mijloc în contra patimilor este de trebuință pentru fiecare om, mai mult însă pentru clasele superioare ale societății; pentru că pecând oamenii din clasa mai seracă, și dacă le lipsește interesul multilateral, prin lipsele de toate zilele sunt imjși cu sila spre ocupație, pe atunci pre

oamenii din clasele superioare ne având trebuință ași bate capul cu ale traiului, numai interesul multilateral la științe îi poate scuti de așa numitul „urit“

Lipsa de ocupație corespunzătoare îi impinge la desfrâu moral, la patimi de tot felul și la apăsarea claselor mai inferioare. Așa numai se poate explica, cum, la popoare cu cultura cea mai rafinată s'au ivit cele mai multe și mai mari crime. Când împărăția romană inclinase spre lueș și decăduse din vechia virtute romană, Tacitus pune Romanilor înainte scerierea sa „Germania“, ca o oglindă spre a cunoaște cât de tare s'au departat ei de virtute prin pretinsa lor cultură rafinată. Nu fără cauză a ajuns Rousseau la idea, că omul să nu schimbe starea sa primitivă nesticată cu avantajele unei culturi precum era a Francesilor în timpul seu.

Fără a accepta mijlocul radical al lui Rousseau, omul se poate susține în vârtegiul lumii intrunind în sine cultura multilaterală răzimată pre interesul multilateral nemijlocit.

Interesul multilateral este o necesitate pentru formarea stărei sufletesci a omului. Dela om se cere nu numai să premediteze și să știe, ce și cum să facă o faptă; dară să cere a o și face în realitate. Omul al cărui spirit nu este îndreptat asupra nici unui object, sau este îndreptat cu interes numai asupra unui object, în cazul d'ăutēi neproducând nici o faptă, este o negațiune a ființei sale; pre un atare individ scriptura foarte bine 'l aseamănă cu un pom neroditor, care se taie și în foc se aruncă. În cazul al doilea: faptele și preste tot lucrarea omului sunt de tot puține și mărginite într'o sferă mică. Din potrivă din starea spiritului insoțită de interesul multilateral izvorește un impuls mai puternic pentru viață, care se manifestează cu o putere mare. Din interesul multilateral izvorește fapte cu abundență. Omul numai prin faptele sale ni se presentă ca o ființă perfectă, la care tinde educațiunea prin învățământ.

Interesul multilateral, zice Herbart, se aseamănă cu un pământ roditor, bogat de resad, rădăcini și semințe; die un astfel de pământ fructifer, chiar dacă vre un viscol sau alt element al naturii a nimicuit întreaga vegetațiune, îndată va resări eară verdeață și se va impodobi golul.

Asemnarea aceasta este una din cele mai nimerite, pentru-că ceea ce s'a zis de pământul fructifer pe terenul lumii fizice, aceea se dovedesce in lumea morală despre interesul multilateral. Precum in lumea fizică puterea elementelor poate pustii câmpuri pline de verdeață, intocmai așa și in lumea morală pot ajunge pe om nenorociri și lovituri de soarte, cari să zădărnicească pentru tot deuna planurile făcute cu multă osteneală și să nimicească dintr'odată toate succesele avute până la un timp. Omul ar trebui in astfel de situațiune să cada victimă imprejurărilor și să desepereze. Educațiunea bună insă pregatesce pre om pentru toate eventualitățile și intrarmează spiritul lui cu mijloace, ce pot intimpina loviturile sorții sub ori ce imprejurări. Intră mijloacele acestea se numeră in locul prim, pelângă consolațiunea religiunii, interesul multilateral, care totdeauna ține spiritul la o înălțime și nu'l lasă să decadă.

Interesul multilateral pune pre om in poziție a schimba ocupația sa și a și ficsa alte scopuri, dacă se arată necesitatea; durerile omului pentru lucruri pierdute se delătură prin interesul multilateral, care fără greutate ne face să aflăm nouă căi si nouă mijloace pentru a ajunge la scopul dorit. Din interesul multilateral isvoresc omului indemnuri spre felurite lucrări, cari impiedecă a face vre-o știrbitură virtuții. Cu totul altmintrelea se întâmplă la schimbarea nefavorabilă a sorții cu oamenii lipsiți de interesul multilateral. Inchidându-li-se lor unica cale, ce le a stat deschisă in viață, rumpându-se unicul fir, de care le a atârnat viața, și alte mijloace a și ajuta fiindu-le cu totul necunoscute, ei mai de multe ori cad in desepărăuăe. A trăi sub imprejurări grele și sub loviturile sorții nu este lucru ușor; sub toate imprejurările insă mai ușoară este viața pentru un om, care arată interes la toate lucrările, căruia nimic până la oare care grad nu i este necunosct, și pre care nimic nu'l surprinde. Pre unul ca acela nu'l poate apăsa soartea de tot, și puterea lui de viață nici odată nu deseacă. In spiritul seu, bogat in cunoștințe, se află totdeauna ceva nou, și pedecile ivite in calea lui precum și unele nenorociri nu'l pot sili a inceta dela lucru, ci numai a schimba lucrarea sa.

Interesul multilateral, să vede dar, dă omului mai multe și mai sigure condițiuni de viață; din potrivă omul unilateral știe a cugeta numai una, știe a simți

numai una, știe a face numai una, și dacă l'ai scos dintru a sa, este pierdut. In el este numai o schintee de viață; când s'a stins și aceea, se stinge pe pământ și omul însuși fizicesce și spiritualicesce.

După ce am arătat insemnătatea interesului multilateral din punctul de vedere al vieții practice, pentru completarea materiei, nu va fi de prisos a arăta insemnătatea interesului multilateral din un punct de vedere ideal, etic. Etica se poate privi ca estetica faptelor. Binele moral se poate privi ca frumosul in fapte. Criteriul frumosului este plăcerea sau displăcerea. De atribuțiunile frumosului se ține și perfecțiunea. Perfecțiunea lucrării, care constă in aplicarea voinței depline la o faptă, totdeună ne place, dincontră inertiya morală sau lucrarea de jumătate totdeuna produce in noi neplăcere. Omul bogat in fapte de toți este perferit omului lenes. Interesul multilateral il pretindem deci dela educațiune, și din punct de vedere estetic. Educătorul se bucură când acest descopere in elevul seu puteri ce intrec așteptările sale; din contră educătorul se intristează de elevul seu, când nu corespunde așteptărilor, precum indeobște judecata estetică este nefavorabilă asupra acelor, cari se arată mai puțin și mai slabi decum s'au presupus. Aceea ce ar pute să fie cineva, se ia de măsură pentru aceea ce este el, și diferența negativa, ce rezultă din această comparație, devine in judecata morală un coeficient al displăcerii. Starea aceasta de displăcere durează până a ajuns cineva măsura deplină, ce s'a așteptat dela el.

S'a obiectat din partea unora, ca multilateralitatea interesului nu este folositoare educațiunii, pentru-că cine știe multe bune, știe și multe și doară mai multe rele; pecând din contră sărăcia spirituală ar produce inocență morală. Mai ales s'a obiectat aceasta cu privire la partea femească.

Aceasta obiecțiune nu este destul de puternică pentru a determina știința pedagogică să renunțe la avantajele unei culturi generale răzimate pe interesul multilateral. Adevărat că oamenii cei mai de spirit și mai invețați, pe cât din poziția lor pot să devină cei mai, mari binefăcători ai omenimei, intocmai așa pot să devină după imprejurări și cei mai infricoșăți inimizii ai societății. Pesimismul insă nu trebuie să meargă până a crede că reul prevalează binele. Aceasta nu eartă simțul moral al omului, nici bunătatea lui D-zeu.

Precât am arătat, interesul multilateral pedagogic, din punctul de vedere al perfecțiunii este indiferent față de calitatea faptei, el se ocupă numai cu cuantitatea. Pentru urmările, posibile rele, ale interesului

multilateral nu trebuie împedată activitatea multilaterală a spiritului. Binele, ce rezultă pentru educațiune din interesul multilateral trebuie primit, nu se poate altminterea, chiar și cu risicul a vedea câte odată din punct de vedere restrins moral, abusându-se de interesul multilateral.

Nepromovându-se în școală activitatea spirituală prin deșteptarea interesului multilateral, împedecăm și virtutea în nascerea ei. Stupiditatea, tâmpirea, sărăcia spirituală apasă pre om la pământul, pe care calcă. Nu fără cauză zic unii, că oamenii, cari nu sunt în stare a face reu, nu știu face nici bine. Sentința Dumnezeirei este aspră asupra celor neactivi. Cristos ca judecător pre servul netrebnic, care a îngropat talentul, l' aruncă în întunecul cel mai din afară.

Cu privire la învățământ au greșit totdeauna staturile, cari creștând a putea governa mai ușor preste popoarele neculte, le au ținut înjugate în jugul ignoranței. Unde se suprimă mai mult activitatea în cugutare, în învățământ și presă, acolo se împedecă și cultura religioasă și morală, și în un astfel de stat numărul crimelor este totdeauna mai mare, decât în staturile, ce lasă poporului mai multă libertate în acțiune.

Învățământul dară este chemat a desvolta abundența de puteri în spiritul elevului, și a trage sama ca puterile să fie îndreptate asupra lucrurilor bune, nobile și potrivite cu demnitatea omului. Religiuena și în specie religiuena creștină face aici cele mai bune serviițe educațiunei. Poetul german Schiller dă espre siune nimerita ideei acesteia în cuvintele: Bunătatea să fie totdeauna și mare, și mărimea să fie totdeauna și bună. (Immer die Güte auch gross, immer die Grösse auch gut).

Dr. Il. Pușcariu.

Pomaritul

in

gradina scoalei.

(Urmare).

Obiectul, de care ne ocupăm, ar lua o întindere prea mare, voind măcar și numai să atingem pe scurt, care animal folositor cu ce și cum trăiesce. De aceea ne mărginim a înșira simplu cu numele cele mai de

frunte animale folositoare. Aici aparțin: aricii, cărțițele, broascele comune și festoase, șopârlele, bufnițele (buhăle), priveghitoarele, ciocărluile, pitulicile, sturzii, grăngurii, codobaturile, pițigoi, vrăbiile, sticleții, corbii, cioarele, graurii, pupăzele, rondunelele, gheunoale, cucii, prepelițele, etc. etc.

Noi avem o săntă datorință a crucea și chiar a ospeta și adăpa aceste animale. Cu deosebire avem datorință a crucea și a căuta să tragem în serviițul nostru aricii, broascele, șopârlele, pitulicile, graurii, rondunelele și gheunoale, o datorință, care ar trebui scrisă cu litere neperitoare în mințea și inima mai ales a generației tinere.

Este un semn de crușime a prinde, a omori, și a strica cuiburile acestor animale, în vreme ce ele ne pun la dispoziție serviițiile lor; este un semn de neînțelepciune a privi cu nepăsare, cum unii copii urmăresc animalele folositoare, strivind broascele sub picioare și aruncând asupra șopârlelor cu petri, răpind oule din cuiburi și sugrumând paserile etc.

În mințea fragedă a tinerimei, fiitoareii generației, oare unde și cum s'ar putea sădă idea, că aceste animale ar trebui crușate și chiar ospetate drept recompensă pentru serviițiile lor și așa gratuite? De sigur nicăiri cu un mai bun succes decât în fața realității și cu deosebire în grădina scoalei, în care învățatorul petrecând împreună cu elevii săi, cât bine nu ar putea produce povestind din viața insectelor stricicioase și dând elevilor inadins ocașiune a se convinge prin intuițiune proprie, care animal ce folos resp. ce pagubă aduce și prin urmare, care animal ar trebui crușat și care stirpit. Acest singur motiv ajunge pentru a înțelege importanța grădinei împreunate cu școala populară.

Alătura cu școala dregătoriile comunale și bisericesci în frunte cu primarii, preoții, și cu toți bărbații inteligenți sunt obligați moralicesce a premerge cu esemplu bun în această privință, dojenind cu asprime și pedepsind, la cas de lipsă cu întervenirea legii, pre acei cari alungă și omoară broascele, șopârlele, aricii, pitulicile, graurii, rondunelele, gheunoale și alte asemenea animale folositoare.

Reintorcându-ne acum la omide observăm, că pe lângă crușarea animalelor înșirate mai sus, omul dispune de mai multe mijloace măestrite, cari aplicate la timpul cuviincios, contribuiesc în mare parte la stirpirea omidelor. Să cercetăm dar, cari sunt aceste mijloace. Cel mai îndatinat și totodată cel mai sigur mijloc este fără indoeală culegând unul câte unul cuiburile de ouă, cari apoi se aruncă nu în apă sau chiar

în apropierea pomilor, ci în foc. Acolo, unde nu putem ajunge cu mâna, ne servim de foarfecile inadins construite spre a tăia mlădițele încărcate cu cuiburi. Aceste lucrări și una și alta trebuie isprăvite sau de cu toamnă sau preste eamnă, la tot casul, înainte de a fi dat căldura de primăvară, când omidele în cursul părăsesc ouăle, dând năvală asupra florilor și frunzelor fragede și despoind pomii până și de muguri și mlădițe.

Recomandând curățirea cât mai de timpuriu a pomilor de ouăle omidelor, de altă parte nu putem decât să deplângem neștiința și indolența, cu care nu puțin din țărani nostri obicinuesc a amăna curățirea din o săptămână pe alta sau și pentru totdeauna, o indolență, care și-a resbunat și și resbună cu perde rea adese totală a recoltelor și cu ruina de pomuri întregi. Credem a nu zice prea mult afirmând, că această calamitate nu se va pute înlătura până atunci, până când bărbații inteligenți și în deosebi primarii comunali, pretorii și prefecții nu-și vor fi împlinit una din datorințele lor principale, care este punerea în lucrare cu stricteță a legii pentru stîrpirea omidelor.

Omidetele nemai avînd ce roade se coboară din pomi și se împrăstie prin grădinile învecinate așa că cultivătorii harnici ușor ajung a fi selavii și jertfa vecinilor leneși. Drept aceea, o condițiune neapărată la stîrpirea cu succes a omidelor este o lucrare împreună a tuturor, cari posed pomi în comună, o lucrare, care trebuie estinsă asupra pomilor întocmai ca și asupra arborilor și tufișurilor, în cari s'ar fi încuibat ouă de omide.

În contra gărgărițelor și omidelor, cari eșind din pămînt, se urcă pe pomi în sus, se pot aplica fășii groase de hărție, cari se inciug în forma unui clopot în jurul trunchiurilor și cari se ung pe dinlăuntru cu multă grăsime. Omidetele, fluturii, gărgărițele și alte insecte continuând a merge pe trunchiuri în sus, ușor se înoroesc în grăsime picând jos și murind.

Este un soi de flutur, cari grămădesc ouăle lor în jurul mlădițelor formând un fel de inele gălbii. Preste eamnă inelele, în cari ouăle stau unul lângă altul în mai multe spirale, trebuie tăiate cu mlădițe cu tot. Omidetele, cari s'ar ivi din aceste inele, se pot stîrpi în oarele când ele căutând adăpost în contra rouei stau grămadă în culcușurile lor. Aceasta se întemplantă des de dimineață, când culcușurile se culeg și se aruncă în foc sau se improască cu leșie, apă săpunată etc. Tot asemenea se pot stîrpi diverse alte soiuri de omide, cari și ele obicinuesc a sta (preste noapte și până dimineață la 5 oare) grămădite printră sau aproape de incheeturile crengilor mai groase.

c. Diverse alte animale. Gândacii de Mai în unele primăveri se ivesc cu grămada despoind pomii de muguri, frunze, flori și chiar de mlădițele tinere. Dimineața pe recoare când stau ascunși printră frunzele pomilor, ei se pot scutura și omori. După ce s'au împărechiat, femelele lor străbat în pămînt, unde depun ouăle, din cari se ivesc un fel de vermi mari alburii: larvele gândacilor de Mai. Până să se prefacă în gândaci, larvele petrec câte patru ani în pămînt, roșind și devastând rădăcinile pomilor și altor plante. O parte din ele se poate stîrpi cu ocaziunea săpatului, o altă parte se poate otrăvi aplicând apă în amestec cu puțin petrol. Un mijloc și mai sigur și totodată mai practic este cultivând printră pomii tineri mac și sălată (lăptucă). Rădăcinile acestor plante servesc de un nutriment binevenit pentru larve. Scoțind deci plantele vestețite cu rădăcini cu tot, larvele se pot omori. Această lucrare trebuie repetată de câte ori una sau alta din plantele amintite ar începe să vestească. Vrăsmașii naturali ai larvelor și gândacilor de Mai sunt: cărțițele, aricii, broascele, șopârlele, liliecii, găinile, codobaturile, vrăbiile, cioarele și multe alte paseri.

Vespicii aduc pagube mai ales poamelor sucoase și în deosebi strugurilor. Pe timp ploios și rece, ei se pot lua cu cuiburi cu tot și arunca în foc sau în apă ferbinte. Un alt mijloc de stîrpit este legând de crengile pomilor câte o sticlă cu miere otrăvită.

Urechelnițele se pot prinde în mînunch de paie, morcovi găuriți sau în oale de flori umplute pe de jumătate cu muschiu etc.

Coropișnițele sunt insecte puternice, cari petrec sub pămînt roșind toate rădăcinile, pe cari le întimpină în lungă lor cale. Unde gaurile descriu un cerc, acolo ușor putem da de ouăle sau larvele lor, cari, de sine se înțelege, trebuie strivite. Unele din coropișnițe se pot prinde în oale îngropate cu ceva mai adînc de suprafața pămîntului, altele se pot stîrpi cu ocaziunea săpatului sau tornând în gauri apă în amestec cu petrol, oleiu de terpenin etc. Pentru a le stîrpi în număr mai mare se recomandă a face prin Septembrie și a umple cu gunoii de cal câte o groapă adîncă. Sosind gerul, coropișnițele se adună în aceste gropi, de unde se pot scoate și omori.

Gărgărițele de pomi, cari și ele aduc multă stricăciune sfredelind și nimicind mai ales mlădițele tinere, se pot împușina așa, că se scutură de repeziți ori pe câte o pînzătură și apoi se ard sau se opăresc.

Furnicile alergînd după mierea florilor, ele rump staminele (organele masculine) și înoroesc frun-

zele cu escrementele lor cleioase. Mijloace: înfășurarea trunchiului cu bumbac scărmanat, stropirea furnicarilor cu petrolu sau urină tare, presărarea de var nestins, cenușe, etc. De altcum furnicile după eum susțin unii contribuiesc încâtva la stîrpirea pęduchilor de frunze.

In contra pęduchilor de frunze, cari năvălesc asupra frunzelor inmulțindu-se in nesfîrșit, se recomandă: stropirea sau afundarea frunzelor atacate in zamă de tăbac (tutun), in apă săpunită sau amestecată cu puțin petrolu, leșie tare și funingine. In ziua următoare, frunzele astfel tractate trebuie stropite și spălate cu apă curată, afară dacă ar urma ploae.

Celelalte insecte stricăcioase, precum melcii, rimele etc., cari și așa nu se ivesc decât ici colea și de regulă in numer mai mic, credem a le pute trece cu vederea.

B. Boalele.

a. *Tăciunele* este o boală foarte primejdioasă, care se cunoasce pe aceea, că pe unele locuri coaja incepe a se inegri ca și când ar fi arsă. Cu vreme coaja atacată se despoaie in bucăți de cătră lemn, care și el apare oare-cum părilit. In cele mai multe casuri, tăciunele, care se incuibă mai ales in coaja merilor, este o urmare a vătămăturilor și ranelor remase nevindecate. Uneori, el se ivesce la pomii altoiți in despicătură cum și la crengile, cari s'ar fi retezat prea târziu. Mijlocul cel mai potrivit este inlăturând cu un cosor ager părțile tăciunoase până lângă lemnul sănătos, care se unge apoi cu păcură sau rășină de altoit. Spre a mântui pomii tăciunoși de peire, această operație trebuie făcută înainte de a fi luat boala dimensiuni mai mari.

Crengile mai tinere, cari și ele pătimesc câte odată de tăciune, se pot tămădui aplicând altoirea laterală de-asupra părții bolnave.

Adese se întemplă ca pomii să bolească de tăciune, pământul fiind prea umed. Astfel de pomi trebuie și ei supuși operației amintite inlăturând totodată cauza boalei: prisosul umezelei. Spre acest scop se fac șanțuri, se pun scocuri pe sub pământ sau se ridică terenul replântând pomii mai sus decum au stat mainainte.

b. *Cangrena* este o boală, care și ea atacă mai ales merii. In deosebire de tăciune, care se ivesce și se incuibă in coaje, cangrena este o boală proprie lemnului. Ea presintă un fel de gălei (ghinduri) nodoroase, cari se tot măresc și cari adese se desfac. Causele cangrenei sunt: pământul prea umed sau prea gras, gunoirea preste măsură și in deosebi gunoirea

cu mortăcini sau gunoiu proaspet de grajd. Uneori cauza trebuie căutată in tăciunele sau ranele neglitate, alteori in grămădirea și circulara defectuoasă a sucului nutritor, fie că altoirea s'a fost făcut întré un soi u timpuriu și altul târziu, fie că s'au fost aplicat soiuri cu o vegetațiune puternică pe soiuri, cari din firea lor cresc anevoe, sau viceversa.

Tractarea cangrenei consistă in ciontarea crengilor bolnave, lecuirea cu păcură sau rășină de altoit a ranelor ce resultă tăind și curățind gălcile cangrenoase. De altcum se înțelege de sine, aceste și alte asemenea mijloace vor avè deplin succes numai dacă se inlătură totodată și rădăcisa răului, precum este prisosul umezelei etc.

c. *Curgerea de gumă* este o boală proprie drupiferilor. Guma insași este un fel de rășină, care venind in atingere cu aerul, se ingălbinesce tot mai tare. Asemenea tăciunelui și cangrenei, curgerea de gumă provine sau din ingrășarea nepotrivită a pământului sau este o urmare a ranelor neglitate.

In contra curgerii de gumă se recomandă intocmai mijloacele înșirate la tăciune și cangrenă. Un alt mijloc, care și el se aplică cu succes este astuparea cu păcură amestecată cu lut a ranelor găunoase ce resultă disolvând guma in apă caldă. La pomii puternici, această boală se vindecă și fără intrevenirea măestriei omenesci.

d. *Idropica și rugina*. *Idropica* se nasce, când prisosul sucului nutritor se grămădesce ici colea spintecând coaja și eșind afară. In contra acestei boale se recomandă: scormonirea pământului de printre rădăcini, gunoirea cu cenușe, lecuirea ranelor cu păcură in amestec cu lut etc.

Rugina este un burete parasit, care se ivesce pe de-asupra coajei ca și când aceasta ar fi presărată cu o pulbere roșatică. In asemenea casuri coaja molipsită trebuie rasă, apoi spălată cu leșie sau spoită cu lapte de var. De altminterlea, rugina este o boală puțin stricăcioasă.

(Va urma).

D. Comșa.

Bibliografic.

Krones Franz, *Handbuch der Geschichte Oesterreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit mit besonderer Rücksicht auf Länder=, Völkerkunde und Culturgeschichte.* — Berlin, Theodor Grieben 1876. —

Apare în 17 broșuri (de câte 6 coale, 8° mare), din cari până acum ne-au venit 8. —

Un tractat modern de istoria imperiului austriac, clădită pe baza lucrărilor speciale mai noue și a materialului atât de bogat, scos la lumină în anii mai recentți, ar pute conta la bineventarea și titlu de recunoștință din partea publicului chemat; mai cu samă având în vedere o operă, ce pe de o parte, prin o elegantă popularizare în înțelesul cel mai bun al cuvântului, să satisfacă cerințelor unui public cetitor cu o cultură mai generală, fără a perde pe de altă parte înaintea specialistilor cătuși de puțin din valoarea ce o posedă o lucrare adevărat științifică pentru seriozitatea, conștientțiositatea și originalitatea sa. Opul lui Mayer (1874)* pe lângă multe însușiri bune, cari îl recomandă, are defectul, de noi ca Transilvaneni cu atât mai tare simțit, a fi lipsit în dauna istoriei transilvane de simetria cuviincioasă cu privire la întregul materiei tractate, precum însuși Krones a observat în recenziunea sa (Oester. Gymnasialzeitschrift Jahrg. 1876). Nu este și nici nu poate fi intențiunea noastră, dupăce până acum cunoaștem numai partea mai mică a opului dlui Krones, a cerceta, intrucât autorul a știut corespunde postulatelor indigitate mai sus; cu toate că lucrarea în deobște privită promite a împreuna în întregul seu multe calități bune. Noi ca Români având în mâinile noastre un tractat nou de istoria Austriei, din care facem parte integrantă ca factor cu o însemnătate oare care, pre lângă celelalte ne interesăm, de la sine se înțelege, foarte mult a vedea, ce zice autorul despre noi. Prin șirurile aceste vom deci a atrage atențiunea cetitorilor nostri asupra celor, ce în cartea dlui Krones credem a fi de interes nemijlocit pentru Români; vom presenta dar' în traducere română unele pasaje din cartea Dsale, fără a voi să intrăm cu ocaziunea aceasta în o discuțiune meritorie a cestiunilor. Restrângerea aceasta ce ni-o impunem, de altmintrelea nu ne va reține, a ne face ici colea reflecșiunile noastre de natură mai generală.

Astfel îndată la început ne vedem siliți a ne exprima părerea de rău, că opul dlui Krones, față cu antecesorii sei nu se poate considera de un progres,

*) Mayer Fr. Geschichte Oesterreichs mit besonderer Rücksicht auf Culturgeschichte. 2 Bände.

dacă luăm în privire întrebuițarea materialului și lucrărilor științifice ce le ofer Români. Frasa sirmană de pe pag. 69: „Cu incetul se mișcă și Români (adecă pe terenul istoric) . . . , fără a numi măcar un singur autor român cu numele, poartă în ochii nostri timbrul perplesității sau, dacă voți al escusării îndreptate publicului german. Bag samă, lipsa cunoștinței mai de aproape a limbei romănesce 'l a silit la această espresiune marimonioasă a recunoștinței sale indulgente față de lucrările Românilor pe terenul istoriei. Bunăoară cum a făcut o mai deunăzi dl. Iung în studiul seu: „Die Anfänge der Romänen“ (vezi Oesterr. Gymn. Ztschrift. 1876). Acesta se escusă pentru neîntrebuițarea de lucrări romăne, plângându-se, că n'ar fi putut căpeta nici din Viena (!) nici din Cernăuți (!) istoria critică a lui Hăjdău (alții nu mai esistă!), pre care îl cunoașce, precum însuși mărturisesce în numai din recenziunea lui Schuchardt în „Literar. Centralblatt.“ În treacăt fiă zis, recenziunea lui Schuchardt, foarte scurtă și superficială este mai mult numai o „anunțiere“ a cărței lui Hăjdău.

Dar în sfârșit ce lipsă să fie a mai ceti și pre autorii români? Destul este, dacă cunoaștem, ce ne spun de exemplu „diligenței Sași, cari stau în neîntreruptă comunicație cu știința germană“ (pag. 68 la Krones) și pre cari dl. Krones i-citează cu G. D. Teutsch în frunte pre toți bine! Ni teamă deci că în opul dlui Krones, încât priveșce pre Români, ne vorbesc mai ales tot Sași—pe lângă Rösler! Să trecem însă a reproduce unele din testul opului nostru. Făcând autorul în cartea a doua o revistă etnografică, ajunge a vorbi pe pag. 122 despre Români precum urmează:

„Romanimea resăriteană din Austria, Dacoromani, Români, Rumâni sau Valahii presentă o aparițiune interesantă, precum indică deja multele numiri ale acestei ginți numeroase. În numirea d'ântei citată, negreșit cea mai recentă, se oglindează originea națiunei d'intr'o amestecare a anticului popor dacic sau getic cu colonisația romană a Ungariei resăritene și a Transilvaniei din timpurile lui Traian; a doua numire, Români sau Rumâni, cea mai vechie numire istorică ne arată că la prima sa ivire în istorie acest popor a fost supus imperiului Roman de resărit sau byzantin, pecând „Valachii“ (Walch, Wälcher) apare ca numele vulgar în gura popoarelor învecinate, a Slavilor, Magiarilor și Germanilor din Transilvania. Astăzi a ajuns la valoare o opiniune cu totul alta daspre starea etnografică și aboriginiginitatea Românilor resăriteni din Austria. Pecând mai înainte se presupunea un fel de aboriginitate a tuturor Românilor din Ungaria resăriteană și Transilvania,

mai târziu știința și-a format opiniunea, că după deșertarea provinciei Romane „Dacia Trajana“ și strămutarea provincialilor romanizați în șesurile Dunărei de jos, în Moesia a doua de atunci, Valahia de mai apoi, partea cea mai mare și principală a Dacoromanilor a trebuit să părăsească patria sa pentru a găsi alta nouă în „Dacia Aureliana“, precum se numia Moesia inferioară de la Imp. Aurelianus (270—275 incoace“.

„În decursul mai departe al migrațiunii celei mari Dacoromanii, venind tot mai mult în contact cu populațiunii slavice, precum aceasta se oglindează în modul cel mai clar în limba română, și mărindu-și numărul prin ele, ei au devenit o națiune numeroasă, însă fără independență politică. Seculi întregi după marea migrațiune, când Magiarii de mult deja erau stăpâni asupra Pannoniei și Daciei, decurge în intervale și fără sgomot colonizația de Rumâni în țara Tisei și în Transilvania, ceea ce într'un înțeles oarecare s'ar pute numi o remigrare a Dacoromanilor“.

„Ne am duce vezi bine prea departe, dacă am voi să negăm cu desevărsire existența de rămășițe ale poporului dacoroman chiar după migrațiunea cea mare, va să zică dacă am nega aboriginitatea unei populațiuni române foarte rărite în părțile aceste; cu privire însă la viforii acelor epoce, la masele populațiunilor germane și slavice, cari după olaltă au călcat pământul carpatin, acelor rămășițe nu să poate atribui vre o mare însemnătate etnografică, necum să li se poată da vre-o importanță în istoria culturii, după ce tocmai numirile cele mai vechi și azi usitate ale locurilor și ținuturilor, de regulă nu sunt de origine română“.

„Partea prevalentă a populațiunii române din Ungaria resăriteană și din Transilvania este prin urmare de proveniență mai recentă; ea n'a pășit cucerind pe pământ magiar; ci s'a așezat pe el, precum și pe fundul regiu al Transilvaniei întră Sașii celor 7 scaune, și în țara Bărsei, mai cu samă în condițiune de iobăgiă și în număr crescând, încât deveni cu privire la număr populațiunea precumpănitoare a Transilvaniei și a părților ungurești învecinate până în sus în Maramureș.“

(Va urma.)

Bz.

NOTIȚE.

Societatea „Arborosa“.

Esperiențele triste ce le am făcut noi cu partea cea mai mare a societăților române i-ți impun la ivi-

rea unei noue societăți un prognosticon pesimistic. Suntem dedați a înregistra înființarea cutărei sau cutărei societăți; suntem dedați a vedea societățile compunându-și cu mare rigurositate statute voluminoase; suntem dedați a vedea, cum după „îndelungate și serioase debateri“ s'a ales președintele, vicepreședintele, secretarii, actuarii, casarii, controlorii, revisorii etc; suntem dedați a vedea prin aceste terminate „activitatea“ societății. Cel mult dacă ea mai fericesce lumea din când în când cu un „protocol“ sec, sau cu un „proces verbale“ sarbed, care tractează de regulă despre schimbarea statutelor sau re alegerea funcționarilor eărăși întră „îndelungate și serioase debateri“.

Este clar și nici o discuție numai incăpe, că societăți de acest soi, sunt unelte cu totul de prisos pentru omenime și ele contribuie mai mult la regres decât la progres.

Având aceste în vedere trebuie să simți oare care bucurie și satisfacțiune, când la înființarea unei societăți române se ivesce și chiar numai o rază, care te îndreptățește a presupune, că societatea va părăsi calea obicinuită de până acum, și-și va afla chiemarea sa nu în împlinirea formalităților, ci în activitatea, care țințesce la ajungerea scopului, ce-și l a propus.

Studentii români de la universitatea din Cernăuți au înființat în 10 Decembrie anului trecut o societate *), care are de scop perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul social și literar prin ținerea de disertațiuni publice, prin îndeletnicirea în arta oratorică, prin susținerea unui cabinet de lectură, prin fondarea unei biblioteci, prin arangiări de petreceri. Afară de aceste membri lipsiți de mijloace se vor sprigini din fondul societății și la cas de boală se vor cerceta gratuit. Această societate s'a botezat „Arborosa“, vechia numire a Bucovinei. Din raportul anual, ce societatea l a publicat la sfârșitul lui Septembrie a. c. vedem **) că tineră societate numeră: 13 membri fondatori, 13 membri spriginitori, 44 membri ordinari și 3 membri estraordinari, laolaltă: 73 membri. Fondul societății se compune din 1 ₰ și 1165 fl. 23 cr. — Din această sumă a trecut conform statutelor la fondul neatacabil 799 fl și a ramas la fondul disponibil 1 ₰ 366 fl. 23 cr. din care s'a spesat în decursul anului 278 fl. 98 cr. Ședințele societății se impart în sociale și literare. În ședințele sociale se arangează

*) Vedi Nr. 4 din Foișoară.

**) Raportul anual al societății academice „Arborosa“ în Cernăuți dela înființarea ei 10/22 Decembrie 1875 până la finea lui Septembrie 1876. Cernăuți. Tipografia veduvei lui G. Piotrovski 1876.

după un program deosebit, compus pentru fie care ședință. Aceste ședințe au caracterul de serate musicale declamatorice, la cari contribuiesc mai ales corul societății, piese de muzică instrumentală executate de membri, declamațiuni și foaia umoristică litografată „Leușteanul“. La ședințele literare se țin prelegeri de către membrii societății; prelegerile se critică de către o comisie anume aleasă pentru acest scop, care le desaproabă sau le recomandă spre a fi primite între actele societății. În decursul acestui an s'au ținut 7 prelegeri despre teme foarte interesante; regretăm mult, că aceste lucrări nu s'au publicat în foile noastre române. Cabinetul de lectură este pentru tinera „Arborosa“ destul de însemnat; el pune la dispoziție 30 jurnale și foi. Biblioteca este încă tare modestă precum nici nu se poate aștepta altcum într'un restimp de 11 luni. Societatea se bucură și de un număr frumos de binefăcători, între care vedem cu mare plăcere distins pre domnul Dr. Bendela, presidentul secțiunii penale la tribunalul din Cernăuți, cunoscut și pe la noi și Dr. Volcinski, medicul societății.

Intreg raportul este inspirat de o modestie, la noi neobișnuită, față de rezultatele, ce a dobândit societatea și nicăierea în raport nu ne împedecăm de frase goale, esagerări și iluziuni—flori, cu cari la mulți le place a se împodobi în lipsa rezultatelor reale.

Sperăm și dorim din toată inima, ca societatea „Arborosa“ să nu-și uite nici odată de misiunea înaltă, ce o are de-a implini pe pământul Bucovinei, precum sperăm și dorim, ca studenții români de la universitatea din Cernăuți nici odată să nu-și uite de cultivarea limbii materne și a simțului național, care singure numai conservă individualitatea unui popor.“

BIBLIOGRAFIE.

Beldimano Alexander A. „Herr Karl Braun-Wiesbaden, der Tissot Romäniens.— Berlin 1876.

„O polemică aspră în contra cunoscutului deputat (germân) pentru espectorățiunile sale asupra României în cartea sa: — „O călătorie turcească.“ — (vezi Braun-Wiesbaden, K., Eine türkische Reise, Bd. I: Die Donau-Serbien-Rumänien. Stuttgart, 1876.) —

Constatăm că acest Braun, „unser Braun“, cum îl numesc Prusianii, și cum 'l ar pute numi și Sași nostri, pentru simpatiile, ce el nutrește către ei, este același domn, carele în descrierile sale, „universitatea săsească“ o ține drept universitate de științe (sic!!), cu toate că a petrecut binișor întră Sași, mai cu samă și aici în Sibiiu, unde a convenit și cu marele (!) publicist și profesor Schuller-Libloy (acum în Cernăuți), fără a fi profitat, precum se vede, de profunda erudițiune a demnului magistru.

Dacă „unser Braun“ a putut păcătuți astfel, chiar față cu Sașii, pentru cari la toate ocașiunile date el manifestează interesul cel mai viu, atunci ușor ne vom pute închipui, la ce soiu de tractament din parte-i vor fi supuși bieții Români, luând totdeauna în considerație, pregătirea usitată și cunoscută, ce de obște o primesce un călător străin, mai cu samă germân, de la cunoscuții nostri amici (?).—

Bz.

I. H. Schwicker. Statistik des Königreichs Ungarn. Stuttgart. Verlag der I. G. Cotta'schen Buchhandlung. 1877.

P. Hunfalvy. Ethnographie von Ungarn. Traducere germână de I. H. Schwicker. Buda-Pest. 1877.

I. Cetățian. Elemente de gramatica limbii române pentru clasa II-a primară. Ediția I. Galați Tip. Comerciala — Schenk. 1876.

G. C. Bellisimus. Teme pentru invetămăntul limbii române în clasele inferioare ale scoalei populare. Sibiiu, Tipografia archidieceșana. 1876.

CORESPONDINȚA.

D-lui M. F. în Cl. Consimțim cu părerea DTale și sperăm, că în curând vom fi în stare a satisface și acestei dorințe a mai multor D. D. cetitori.